XII. FIATAL MŰSZAKIAK TUDOMÁNYOS ÜLÉSSZAKA

Kolozsvár, 2007. március 16–17.

ÉLMÉNYEK ÉS REFLEXIÓK A TANÁRI MUNKÁBAN

Fűzi Beatrix

Abstract

The research goal is to explore the intrinsic conditions of the successful pedagogical work. Interesting consequences were found by applying questionnaires sample of 375 secondary-school students and 51 teachers. The primary research areas were mood of teachers, contact between teachers and students, teachers' preparedness for lessons, teachers' reflection about their practice. Other studied question was how the teacher can influence the students' activity and learning efficiency. Set out from the results new viewpoints can be worked out to analyse micro-teaching and school practice. An alternative training program can be substantiated for teachers to solve their special particular problems.

Összefoglalás

A kutatás célja, hogy mélyebben megismerje a sikeres pedagógiai munka belső – személyen belüli – feltételeit és befolyásoló tényezőit. A vizsgálatok jelen szakaszában 375 tanuló és 51 tanár részvételével végzett kérdőíves felmérés eredményeinek bemutatására kerülhet sor. A vizsgálat különös figyelmet szentel a pedagógusok iskolai közérzetére, a tanulókról alkotott elképzeléseire, a tanórákra történő felkészülésre és módszerválasztásra, továbbá az iskolai élmények feldolgozásának sajátosságaira. Választ keres többek közt arra, mitől függ a diákok tanórai aktivitása és milyen hatással van a tanulmányi eredményeikre a pedagógus.

A kutatás eredményei új szempontokkal gazdagíthatják a tanárképzésben alkalmazott mikrotanítások, pedagógiai- és tanítási gyakorlatok elemzési módszereit. Továbbá megteremthetik az egyénekre szabott tanár-továbbképzés alapjait, mely a pedagógusok saját tevékenységére irányuló elemzéssel és fejlesztéssel segíti elő a sikeres tanárrá válást.

Az oktatás minőségének javítása egyre égetőbb problémává vált és míg a megoldásra irányuló törekvések főként szerkezeti átalakításokban jelennek meg, addig nem feledkezhetünk el arról, hogy a diákok formálódása és fejlődése nem a rendszernek köszönhető, hanem a pedagógusokkal való kapcsolatok és a közös munka eredménye. Vélekedésünk szerint az oktatás hatékonyságának, sikerének fokozásában éppen ezért a pedagógusoké a kulcsszerep.

De vajon milyen tanár, aki sikeres pedagógiai munkát képes végezni? Egyáltalán miből tevődik össze a pedagógiai siker? A kutatás számára mindez három feltételbe sűríthető:

1. Eredményeket mutat fel, melyek a tanulók tudásának gazdagodásában, elmélyülésében, neveltségi szintjének emelkedésében tetten érhetők.

A tanulók a fejlesztő szándék iránt akkor válnak nyitottá, ha tanárukhoz pozitív, elfogadó attitűddel viszonyulnak [1.].

2. Ennek alapján az eredményes pedagógus diákjai körében feltételezhetően kedvelt, de legalább elfogadott.

E két tényező lehetővé teszi, hogy a tanárok társadalmilag hasznos tevékenységüket ellássák. A sikeresség azonban nem csak objektíven megragadható eredményekben ölt testet, hanem az egyén szubjektív élményében, a kompetencia érzésében, a kiteljesedés örömeiben.

3. A harmadik feltétel tehát, hogy a tanár jól érzi magát a tanítás, a pedagógiai feladatok végzése során. A pedagógusi pályát saját személyiségének kiteljesedéseként, képességei, kreativitása számára kibontakozási lehetőségként éli meg.

A kutatás során modellt alkottunk azokból az elemekből, melyek az elővizsgálatok szerint a sikeresség – fent említett – feltételeinek teljesülését jelentősen befolyásolják [2.].

1. ábra. A sikerességet jelentősen befolyásoló tényezők

A korábbi vizsgálatok eredményeire alapozva a kutatási koncepció és hipotézisek az 1. ábrán bemutatott négy tényező köré csoportosulnak. Feltételezzük tehát, hogy

- a jobb közérzettel rendelkező pedagógusok kedveltebbek és eredményesebb tevékenységet folytatnak;
- a kiegyensúlyozott tanár-diák viszonyt ápoló, a pozitív, elfogadó diákképpel rendelkező tanárok kedveltebbek és eredményesebbek;
- a tanításra való felkészüléskor az érzelmi ráhangolódásra, a diákokhoz való alkalmazkodásra is figyelmet szentelő tanárok kedveltebbek és eredményesebbek;
- a tanulói aktivitást igénylő, tanulóközpontú módszereket gyakrabban alkalmazó pedagógusok kedveltebbek és eredményesebbek;
- az iskolai tapasztalatok tudatos értelmezésére több időt és elmélyülést szánó tanárok kedveltebbek és eredményesebbek, módszereik fejlesztésében innovatívabbak, bátrabban kísérletezők.

A felsorolt tényezők nem csak a sikerességgel, hanem egymással is szoros kapcsolatot mutatnak.

A tanárok iskolai élményeinek sokoldalú megismerése érdekében különböző, kvantitatív és kvalitatív vizsgálati módszerek alkalmazására került és kerül sor. A módszereket és az általuk vizsgált területeket az 1. táblázat rendezi egymás mellé.

Vizsgált terület (az 1. ábra szerint)	A megkérdezettek köre	Az adatgyűjtés módszere, eszköze
Pedagógus közérzete	tanárok	kérdőív
Pedagógiai attitűdök (tanár-diák viszony, felkészülés, módszerválasztás, célok)	tanárok, diákok	kérdőív, interjú, megfigyelés
Élmények (siker, kudarc)	tanárok	kérdőív, interjú
Reflexió (jellege, fejlettsége)	tanárok	kérdőív, interjú
Kedveltség	diákok, tanárok	kérdőív
Eredményesség	diákok, tanárok	kérdőív

1. táblázat. A vizsgálati módszerek és az általuk feltárható kutatási területek

A kutatások színhelyéül egy budapesti műszaki szakközépiskola szolgált, melynek tanulói és tanárai önkéntesen vettek részt a vizsgálatokban. A kérdőívek kitöltésében az iskola valamennyi osztálya – a kitöltés napján jelenlévő minden tanulója – részt vett, összesen 375 fő. A tanulók tanáraikról és önmagukról adott információi képezték a pedagógusok kedveltségére és eredményességére vonatkozó mutatószámok alapját. A diákok megkérdezésének időpontjában a középiskolában 52 pedagógus dolgozott. A tanári kérdőív kitöltésekor azonban már csak 47-en álltak alkalmazásban és közülük a kérdőívet kitöltve 31 tanár juttatta vissza. Ezek alapján 52 tanárra vonatkozóan állnak rendelkezésre tanulóktól származó adatok és közülük 31 személyről önmagáról szolgáltatott adatok is. A vizsgált minta nem alkalmas arra, hogy reprezentálja azt a populációt, melybe tartoznak, de a konkrét iskola és az egyes tanárok számára rendkívül fontos visszajelzéssel szolgálhat.

A kutatás eddigi eredményei a következőkre mutattak rá:

- A tanárok kedveltsége és eredményessége között pozitív szignifikáns összefüggés mutatható ki. A kedvelt tanárok tanulóinak tantárgyi eredményei átlagosan egy osztályzattal jobbak ($r=0,641$ $p=0,01$), órai aktivitásuk fokozottabb ($r=0,551$ $p=0,01$), tantárgyhoz való attitűdjük jóval pozitívabb ($r=0,686$ $p=0,01$), mint a nem kedvelt tanárok diákjai esetében. Megállapítható azonban az is, hogy a diákok iskolán kívül az adott tantárgyra fordított tanulási idejében nincs következetes különbség. Ebből arra következtethetünk, hogy míg a kedvelt tanár hatása az órai aktivitást jelentősen meghatározza, úgy az iskolán kívüli tanulói erőfeszítésre nincs kimutatható hatással.

- A tanárok közérzetét négy dimenzió mentén vizsgáltuk, úgymint a jövőkép, a kiteljesedés lehetősége, az elégedettség mértéke és az ideális tanártól való távolság. Bár számításaink alapján a közérzet nem függ össze szignifikánsan sem a kedveltséggel, sem az eredményességgel, kiemelendő, hogy a sikeres tanárok jövőképe derűlátóbb (4,5*), mint közömbös (3,8*), vagy sikertelen társaiké (4*). Kimutattuk, hogy minél pozitívabb a tanár jövőképe, annál nagyobb odafordulással, nyitottsággal viszonyul növendékeihez ($r=0,543$ $p=0,002$). Elgondolkodtató eredmény az, hogy a sikeres és a sikertelen tanárok egyaránt úgy érzik, sikerült megközelíteniük a szerintük ideális pedagógust.

- A tanár-diák kapcsolati modelleket elemezve megállapítható, hogy minél kisebb különbséget, távolságot érez a pedagógus a tanár és diák (szerepe) között, illetve önmaga és tanulói között, annál sikeresebben folytatja pedagógiai munkáját. A tanár-diák kapcsolat minősége a tanárok közérzetét is meghatározza ($r=0,48$ $p=0,006$).

- A tanórákra való felkészülés tekintetében előzetes feltételezéseinkkel ellenkező eredményeket mutattunk ki. Nincs ugyanis különbség a felkészülésre fordított időben a vizsgált pedagógusok között. Továbbá az érzelmi ráhangolódás, a diákok sajátosságainak figyelembe vétele, mint a felkészülés sajátos szempontja, egyik csoportnál sem töltött be jelentős szerepet.

- A tanári élményfeldolgozás elemzése során kiderült, hogy bár a sikeres és sikertelen pedagógusok egyformán sok időt töltenek a tanítás élményeinek utólagos (4*) elemzésével, ennek eredményeit a sikertelen pedagógusok (3,5*) a tanítás folyamatába való beavatkozás során kevésbé tudják alkalmazni, mint sikeres kollégáik (4,1*). Feltételezhetően az utólagos reflexió a sikertelen pedagógusoknál nem vezet el a problémák alternatív megoldási módjainak kiérleléséhez.

A sikeres és sikertelen pedagógusok csoportjai között a fenti eredmények kimutathatók, ám a különbségek csekélyek és nem szignifikánsak. Ennek oka az önbevallásos kérdőíves módszerben rejlik. Sikerült számszerűen megragadni, hogy a tanulói vélemények és teljesítmények tükrében egyértelműen a sikertelen tanárok jelentősen torzított képet mutattak magukról a kérdőívekben. A torzítások kiküszöbölése érdekében további elmélyült vizsgálatokra van szükség, melyek tervezett módszere a megfigyelés és az interjú.

A kutatási eredmények szempontokat kínálhatnak a tanárképzés tartalmi fejlesztéséhez. Valamint megalapozhatják egy olyan tanár-továbbképzési program kidolgozását, mely a pedagógusok egyéni problémáiból, gyakorlatából kiindulva, tevékenységük megfigyelésével, közös elemzésével kívánna hozzájárulni a tanári munka fejlesztéséhez, sikerességéhez.

Irodalom

- [1.] Freund Tamás: A kannabisz hatása a tanulásra. (előadás a Mindentudás Egyetemén) Bp. 2001
- [2.] Fűzi Beatrix: A tanári pálya élményvilága. Fiatal Műszakiak XI. Tudományos Ülésszaka, EME Kiadó, Kolozsvár 2006. pp. 127-131.

Fűzi Beatrix

BMF Tanárképző és Mérnökpedagógiai Központ
1081 Magyarország, Budapest, Népszínház u. 8.
+36 1 666-5389
fuzi.beatrix@tmpk.bmf.hu

* Ötfokú skálán értendő, ahol az 5 a pedagógusra nézve legpozitívabb érték.